

УДК 343.8

Л.А. БЕЗУГЛИЙ, Національна академія
внутрішніх справ

ЩОДО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ВІДТВОРЕННЮ ТА РОЗПОВСЮДЖЕННЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ

Ключові слова: піратство, авторство, проти-
дія, запобігання, власність, інтелект,
комп'ютер, програма, база, дані

В умовах прагнення України бути повноправним членом світового співтовариства, основними завданнями сьогодення є дотримання світових стандартів у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності та створення такого механізму регулювання відносин у цій сфері, який за умов відповідності міжнародним вимогам служив би національним інтересам. Програмне забезпечення, яке в умовах стрімкого технологічного розвитку постійно удосконалюється відповідно до вимог сучасності, є тим об'єктом інтелектуальної власності, який зазнає найбільшого впливу від правопорушень, що, в свою чергу, обумовлені суттєвою різницею між витратами інтелектуальних ресурсів на створення комп'ютерних програм та витратами на їх незаконне копіювання та розповсюдження.

Американським Альянсом виробників програмного забезпечення (BSA), який входить до Міжнародного альянсу інтелектуальної власності (ІПА) було констатовано, що у 2003 р. в Україні рівень злочинів пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних становив 91 % (на кожному з досліджених 100 комп'ютерів на 91 було виявлено піратське програмне забезпечення). Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (у 2007 р. – 83 %), але по-

чинаючи з 2008 р. спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, і, у 2011 р. він сягнув 86 %.

Такі негативні тенденції свідчать про те, що перед правоохоронними органами України постають нові завдання щодо визначення стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових підходів до боротьби з комп'ютерним піратством, які б відповідали реаліям та враховували тенденції розвитку суспільства й держави.

Окремі аспекти порушення авторського та суміжних прав досліджувалися: В.Б. Харченко (кримінально-правова охорона авторських і суміжних прав), Р.О. Денисовою (право інтелектуальної власності на твір науки), О.О. Підпригорою (проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України), Н.С. Яркіною (суміжні права в авторському праві) та ін. Наведені автори досліджували в основному кримінально та цивільно-правові проблеми порушення авторського і суміжних прав. У вітчизняній кримінології зарубіжний досвід незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних ще не розглядався, що і зумовлює новизну дослідження.

Зарубіжні правоохоронці вважають програмне забезпечення (програмні продукти) – одними з найбільш вразливих з огляду порушення прав на них.

Щодо бізнесу, то розробники програмного забезпечення у США вважають, що комп'ютерне піратство сприяє: а) низькому рівню надійності і безпеки ІТ-інфраструктури підприємства; б) відсутності інтегрованих бізнес-рішень та завдань; в) відсутності кваліфікованої технічної підтримки та постійних оновлень; г) високій вірогідності зараження персонального комп'ютера вірусами та витоку конфіденційної інформації; д) значним фінансовим збиткам та притягненню до відповідальності за законом про порушення авторських прав; є) розвитку кримінальних структур при придбанні і використанні неліцензійного програмного забезпечення [1, с.10–11].

Вдаючись до запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних представники провідних зарубіжних розробників програмного забезпечення вважають своїм основним завданням здійснювати *навчання учасників ринкових відносин за допомогою системного інформування про негативні наслідки піратства й переваги ліцензійних комп'ютерних програм.*

Основними напрямками роботи в цьому контексті є: а) інформування керівництва й персоналу суб'єктів господарювання про ризики, пов'язані з використанням піратського програмного забезпечення; б) інформування користувачів про широкі можливості, які надають їм ліцензійні програми; в) інформування суспільства про шкоду, яку спричиняють пірати економіці й інтелектуальному потенціалу країни; г) підтримка державних органів у зміцненні механізмів захисту авторських прав.

Зарубіжні розробники програмного забезпечення активно протидіють комп'ютерному піратству *ринковими методами, пропонуючи гнучкі схеми ліцензування, які надають можливість підприємствам, установам і організаціям максимально мінімізувати витрати на придбання необхідного пакета ліцензій.*

Крім того, на постійній основі *вдосконалюються технологічні засоби захисту*, одним із прикладів яких є технологія активації програм, що дозволяє захищати програмний продукт від незаконного копіювання. Не менш цікавою й ефективною технологією, що надає право одержувати оновлення лише легальним користувачам, визначаючи при цьому легальність використовуваної ними операційної системи, є технологія Windows Genuine Advantage.

Зарубіжні *виробники програмного забезпечення активно об'єднуються в асоціації з метою протидії комп'ютерному піратству.* Такою найбільш відомою є асоціація BSA (заснована в 1988 р.). Сьогодні до асоціації BSA входять такі всесвітньо відомі компанії, як Adobe, Apple, Autodesk, Avid, Bentley Systems, Borland, CA, CNC Software/Mastercam, EMC,

Internet Security Systems, Macromedia, McAfee, Microsoft, Monotype Imaging PTC, SolidWorks, Sybase, Symantec, Tekla Group, UGS і VERITAS Software. На даний час асоціація BSA активно працює більш ніж в 80-ти країнах світу [1, с.9–10].

Програми і ініціативи, які реалізує BSA, спрямовані на формування середовища, яке б сприяло подальшому розвитку інноваційних продуктів і технологій, що приносять користь бізнесу, державі і суспільству. Спільні зусилля учасників Асоціації BSA спрямовані на усунення проблем, які перешкоджають реалізації всього потенціалу ІТ-економіки.

За кордоном заходи щодо запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, *вживаються безпосередньо і самими виробниками програмного забезпечення.* Так, через своїх юридичних представників компанія Microsoft розсилає попереджувальні листи керівникам малого та середнього бізнесу з метою проінформувати їх про ризики використання неліцензійних програм.

В таких листах йдеться про те, що з кожним наступним кроком у динамічному розвитку бізнесу багато керівників вітчизняних компаній, вирішуючи завдання зі створення надійної та ефективної інформаційної інфраструктури свого підприємства, все частіше ставлять під сумнів твердження про низьку ціну неліцензійного програмного забезпечення та, нібито, його значну схожість з ліцензійним. Ці ілюзії, як правило, безслідно зникають при різносторонній об'єктивній оцінці головою компанії всього комплексу складових ризику, пов'язаного з неліцензійним програмним забезпеченням.

Використовуючи неліцензійне програмне забезпечення, керівництво ставить під загрозу не тільки репутацію, але й наражає підприємство на низьку небезпек технічного та юридичного характеру [2, с.7-8].

Неліцензійне програмне забезпечення характеризується частими збоями, обмеженою функціональністю, несумісністю чи відсутні-

стю необхідних драйверів, проблемами із встановленням та переінсталяцією, високою вірогідністю зараження персонального комп'ютера вірусами, а також можливістю отримання безперешкодного мережевого доступу третіх осіб до приватних даних на персональному комп'ютері [2, с.6].

Надійність і безпека інформаційної інфраструктури компанії при інсталяції неліцензійного програмного забезпечення зводиться нанівець, формуючи одне з «болючих місць» сучасного бізнесу. Підтримуючи такі дії, керівництво повинно розуміти, що це аналогічно передачі конфіденційної інформації про підприємство та його клієнтів невизначеній кількості користувачів.

У листах представники компанія Microsoft роз'яснюють, що при використанні піратських копій програмного забезпечення, разом із різким зниженням рівня надійності та безпеки, не може бути й мови про кваліфіковану технічну підтримку та доступ до регулярних оновлень.

Не менш небезпечні юридичні ризики використання нелегального програмного забезпечення, як для керівників підприємства, так і для осіб, які відповідають за його інформаційну інфраструктуру. Разом з керівниками компанії ІТ-спеціалісту пропонується завжди пам'ятати, що відповідно до діючого законодавства він, як особа, що має спеціальні знання в області ІТ і функціонально відповідає за ІТ-інфраструктуру компанії, може бути суб'єктом притягнення до встановленої законом відповідальності.

Саме тому при виявленні нестачі чи відсутності ліцензій на програмне забезпечення, яке використовується у компанії, ІТ-спеціалісту, представники компанія Microsoft рекомендують одразу, в письмовому вигляді, проінформувати про це директора підприємства, зберігши при цьому матеріали, що підтверджують обізнаність керівництва про наявну проблему.

Представники компанія Microsoft також роз'яснюють – важливим є ще один юридичний та соціально-економічний аспект пробле-

ми комп'ютерного піратства. Адже фактично, підприємства, які користуються неліцензійним програмним забезпеченням, мимоволі підтримують розвиток кримінальних структур, що спеціалізуються на виготовленні та розповсюдженні неліцензійної продукції.

Ще одним важливим заходом запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних в зарубіжних країнах є відкриття *сайтів компаній – виробників програмного забезпечення, присвячених проблемам антипіратської діяльності* в країні.

Такі сайти, наприклад, відкриті в Інтернеті компанією Microsoft, їх метою є більш повне висвітлення різноманітних аспектів діяльності компанії з захисту авторських прав на власні програмні продукти. Зокрема, в розділі про законодавство можна знайти огляд нормативно-правової бази країни, з переліком відповідних документів, а також тлумачення основних юридичних формулювань [2, с.9].

Перевагам використання ліцензійного програмного забезпечення компанії присвячений на сайті розділ «Контрафактне або справжнє програмне забезпечення», який містить інформацію про програму Windows Genuine Advantage, яка допомагає користувачам перевіряти справжність програмних продуктів на своїх комп'ютерах [2, с.9].

Розділ сайту «Новини і події» висвітлює діяльність юридичного представника корпорації на території країни та основні події в країні, пов'язані із тематикою захисту авторських прав відповідної компанії, яка розробляє програмне забезпечення.

Партнерам корпорації Microsoft є корисним розділ сайту «Матеріали для партнерів», в якому періодично публікуються антипіратські бюлетені, спеціальні партнерські видання, корисні дослідження і статті, присвячені аналізованим у дисертації питанням. Разом з цим, в даному розділі сайту можна знайти докладну інформацію про згадану вище програму управління ліцензіями (Software Asset Management) компанії Microsoft, яка є корисною під час ле-

галізації програмного забезпечення на підприємствах і при оптимізації витрат на придбання програмних продуктів [2, с.9].

Зарубіжні компанії-виробники програмного забезпечення проводять *тренінги з працівниками підрозділів, які протидіють комп'ютерному піратству*. Так, компанія Microsoft проводить тижневі тренінги у сфері високих комп'ютерних технологій для працівників підрозділів боротьби з економічною злочинністю країн СНД, які спрямовані на підвищення технічного рівня підготовки персоналу таких підрозділів. У рамках проведення тренінгів розглядаються як теоретичні, так і практичні питання, пов'язані із функціонуванням різноманітних комунікативних інструментів мережі загального доступу Інтернет, основними загрозами та правопорушеннями у цій сфері, а також джерелами збору фактичних даних під час документування злочинів зазначеної категорії. Це дозволяє завдяки отриманим знанням, більш якісно підходити до процесу доказування протиправної діяльності злочинних груп та окремих осіб, причетних до організації та вчинення злочинних порушень авторських прав на програмне забезпечення [2, с.10].

Інколи зарубіжні компанії-виробники програмного забезпечення самі *подають судові позови проти продавців неліцензійних програм*. Так, 31.10.2006 р. корпорація Microsoft оголосила про подання 55 судових позовів у всьому світі проти он-лайн продавців, які реалізовували неліцензійне програмне забезпечення через популярні Інтернет-аукціони. В США за фактами Інтернет-піратства подано 15 позовних заяв, у Нідерландах та Німеччині по 10, у Франції та Великій Британії по 5, також позовні заяви проти комп'ютерних піратів було подано в Аргентині, Австралії, Австрії, Бельгії, Кореї, Мексиці та Польщі. Ці позови стали продовженням широкомасштабної компанії із захисту корпоративних клієнтів та звичайних користувачів від ризиків, пов'язаних з використанням неліцензійних комп'ютерних програм [3, с.2].

У рамках зазначеного широкомасштабного заходу судові позови було подано проти піратів, які продавали контрафактну продукцію через eBay та інші Інтернет-аукціони, не повідомляючи покупців про нелегальність придбаного ними програмного забезпечення. Більшість підозрюваних спочатку отримали офіційне попередження з вимогою припинити протиправну діяльність. У кожному з випадків розслідування шляхом контрольної закупівлі доводився факт порушення авторських прав [3, с.2].

Такі зарубіжні широкомасштабні компанії боротьби з комп'ютерними піратами не можуть не торкатися України, де за сприянням виробників програмного забезпечення також проводиться боротьба з комп'ютерним піратством у мережі Інтернет. Так, у Луганській області суд визнав винним у вчиненні злочину (ст.203-1 КК України «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування») громадянина, який реалізовував контрафактні копії програмних продуктів замовникам із США, Великої Британії, Мексики та Японії за допомогою мережі Інтернет. Оплата за контрафактну продукцію здійснювалася через електронні платіжні системи PayPal, EGold та Western Union. У правопорушника було вилучено понад 700 примірників контрафактної продукції, обладнання та матеріали для її виготовлення. Встановлено, що за період існування цього Інтернет-магазину було продано понад 3 тисячі компакт-дисків з нелегальним програмним забезпеченням. Тільки встановлений прибуток, отриманий внаслідок протиправної діяльності, становив 20 тис. доларів США.

Вдаючись до запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних, у зарубіжних країнах, компанії – виробники програмного забезпечення ініціюють проведення *заходів під назвою Mystery Shopper («Таємничий покупець»)*. Так, корпорація Microsoft реалізовує в країнах де продається її програмне забезпечення комплексну програму Mystery Shopper («Таємничий покупець»), яка діє на регулярній основі.

Мета програми – забезпечити захист споживача від недобросовісного продажу персональних комп'ютерів та надати допомогу продавцям комп'ютерної техніки [4, с.6; 5].

У рамках програми незалежні аудитори, які пройшли спеціальну підготовку, відвідують пункти роздрібного продажу персональних комп'ютерів. У ході своїх візитів до магазинів аудитори цікавляться умовами придбання таких комп'ютерів, висуваючи як одну з вимог наявність встановленої операційної системи [6, с.7].

З метою захисту споживачів та продавців комп'ютерної техніки від недобросовісних конкурентів юридичні представники корпорації Microsoft інформують правоохоронні органи про ознаки порушення авторських прав недобросовісними продавцями комп'ютерної техніки [6, с.7].

В ході таких перевірок встановлено, що найбільш поширеними є наступні порушення: а) демонстрація комп'ютера зі встановленою операційною системою, але без наявності сертифікату достовірності (COA) на системному блоці; б) пропозиція продажу персонального комп'ютера зі встановленою операційною системою, але при цьому покупцеві повідомляється, що працівник магазину «забуде» деінсталювати її; в) пропозиція продати програмне забезпечення без встановленої операційної системи, проте з обіцянкою, що протягом 2-х днів працівник сервісного центру встановить за символічну винагороду повноцінну операційну систему; г) продаж персонального комп'ютера зі встановленою нібито «безкоштовною демонстраційною» версією операційної системи [7].

Кожна з вищезгаданих дій вступає в суперечність з умовами ліцензійної угоди, партнерської угоди, а також піддає компанію-продавця комп'ютерної техніки ризикам порушення законодавства та юридичного переслідування.

Отже, в провідних країнах Європейського Союзу та США значна увага по запобіганню комп'ютерного піратства зосереджена на

роз'ясненні користувачам нелегального програмного забезпечення юридичних основ захисту авторських прав, які встановлюють правила і процедури що запобігають відтворенню і поширенню нелегальних копій комп'ютерних програм і призводять таким чином до зниження ризиків юридичного переслідування.

Зарубіжними компаніями, які виготовляють програмне забезпечення поширюються рекомендації по запобіганню порушень авторських прав на комп'ютерні програми, в яких дається алгоритм виявлення та легалізації комп'ютерних програм.

На основі вивчення зарубіжного досвіду, можна запропонувати такі заходи, спрямовані на зниження рівня комп'ютерного піратства: удосконалення національного законодавства в області авторських прав та виконання своїх зобов'язань перед Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO); створення ефективного правоохоронного механізму, який здатний захищати авторські права в Україні та протидіяти правопорушенням в цій сфері; виділяти необхідні державні ресурси для вирішення цієї проблеми, в тому числі створення спеціальних національних підрозділів у справах інтелектуальної власності, налагодження міжнародного співробітництва, організація навчання співробітників; підвищення рівня освіти та обізнаності з цих питань; використання в роботі державних органів виключно легального програмного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипіратский бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – Вересень. – 24 с.
2. Антипіратский бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – Жовтень. – 31 с.
3. Антипіратский бюлетень. Майкрософт Україна. – 2006. – Листопад. – 21 с.
4. Антипіратский бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – Липень-серпень. – 20 с.
5. Новини з «павутини» // Урядовий кур'єр». – 26.07.07. – 132 (3545).

6. Антипіратський бюлетень. Майкрософт Україна. – 2007. – Листопад. – 15 с.

7. Торгівля ПК за правилами і без // ДК Зв'язок. – 19.07.07. – 26 (508).

Безуглий Л. А. Щодо зарубіжного досвіду запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних / Л. А. Безуглий // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 73–78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12blaibd.pdf>

Розкрито позитивний зарубіжний досвід запобігання незаконному відтворенню та розповсюдженню комп'ютерних програм і баз даних. Вказані заходи, які вживаються зарубіжними правоохоронними органами, асоціаціями виробників програмного забезпечення з метою запобігання порушення авторських прав на комп'ютерні програми і бази даних.

Безуглий Л.А. О зарубежном опыте предотвращения незаконного воспроизведения и распространения компьютерных программ и баз данных

Раскрыт положительный зарубежный опыт предотвращения незаконного воспроизведения и распространения компьютерных программ и баз данных. Указаны мероприятия, которые проводятся зарубежными правоохранительными органами, ассоциациями производителей программного обеспечения с целью предотвращения нарушения авторских прав на компьютерные программы и базы данных.

Bezuglij L.A. About Foreign Experience of an Avoidance of Illegal Playback and Propagation of Computer Programs and Databases

It is opened positive foreign experience of prevention of illegal reproduction and distribution of computer programs and databases. Actions which are spent by foreign law enforcement bodies, associations of manufacturers of the software for the purpose of prevention of infringement of copyrights to computer programs and databases are specified.

Форум права